

Η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία και οι προκλήσεις για το ελληνικό Σύνταγμα: η (α)συμβατότητα των άρθρων 62 και 86 του Συντάγματος με το ενωσιακό δίκαιο

Κωνσταντίνα-Αντιγόνη Πούλου

Δ.Ν. Πανεπιστημίου Χαϊδελβέργης, MJur (Οξφόρδη), Δικηγόρος

1. Εισαγωγή

Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας βρέθηκαν στο επίκεντρο του δημοσίου διαλόγου στη χώρα με αφορμή πολύκροτες περιπτώσεις κατασπατάλησης και παράτυπης διάθεσης ενωσιακών πόρων. Όπως είναι γνωστό, δυνάμει του άρθρου 86, παρ. 1, της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: «ΣΛΕΕ»), στην Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής: «ΕΕ») έχει μεταβιβαστεί η (συντρέχουσα) αρμοδιότητα για την καταπολέμηση των αδικημάτων που θίγουν τα συμφέροντά της. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονισμού (ΕΕ) 2017/1939 του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 2017, σχετικά με την εφαρμογή ενισχυμένης συνεργασίας για τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας¹ (εφεξής: «Κανονισμός 2017/1939»), η αρμοδιότητα αυτή ασκείται από ένα ενωσιακό όργανο με αποκεντρωμένη δομή², την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία, η οποία ερευνά, διώκει και παραπέμπει, ενώπιον των αρμόδιων εθνικών δικαστηρίων, τους δράστες αξιόποινων πράξεων σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ, όπως οι πράξεις αυτές αποτυπώνονται στην Οδηγία (ΕΕ) 2017/1371 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου³, καθώς και τυχόν αξιόποινων πράξεων που συνδέονται άρρηκτα με τις πράξεις αυτές⁴. Κατά τα λοιπά, η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία καλείται να εφαρμόσει το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους⁵, στο έδαφος του οποίου ασκεί την αρμοδιότητά της.

Στο μέτρο, λοιπόν, που η έρευνα και άσκηση ποινικής δίωξης για τα αδικήματα που εμπίπτουν στην Οδηγία 2017/1371 ασκείται από το 2021 και εξής από ένα ενωσιακό όργανο, αντί τις μέχρι πρότινος αρμόδιες προς τούτο εθνικές αρχές, ανακύπτουν ερωτήματα αναφορικά με την επίδραση του Κανονισμού 2017/1939 στην εφαρμογή των διατάξεων του Συντάγματος⁶. Πρώτον, τίθεται το

¹ EE L 283/2017, σ. 1, ο οποίος ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη και νομοθετικά με τον ν. 4786/2021 (Α' 43).

² Το κεντρικό επίπεδο της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας αποτελείται από τη λεγόμενη κεντρική εισαγγελία με έδρα το Λουξεμβούργο, η οποία με τη σειρά της συγκροτείται από το συλλογικό όργανο, τα μόνιμα τμήματα, τον ευρωπαϊκό γενικό εισαγγελέα, τους αναπληρωτές ευρωπαϊούς γενικούς εισαγγελεείς, τους ευρωπαϊούς εντεταλμένους εισαγγελεείς, τους ευρωπαϊούς εισαγγελεείς και τον διοικητικό διευθυντή. Το αποκεντρωμένο επίπεδο αποτελείται από ευρωπαϊούς εντεταλμένους εισαγγελεείς που εδρεύουν στα κράτη μέλη, βλ. άρθρο 8, παρ. 1 έως 4, του Κανονισμού 2017/1939.

³ Οδηγία (ΕΕ) 2017/1371 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2017, σχετικά με την καταπολέμηση, μέσω του ποινικού δικαίου, της απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης (EE L 198/2017, σ. 29), η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4689/2020 (Α' 103).

⁴ Άρθρο 22, παρ. 1 και 3, του Κανονισμού 2017/1939.

⁵ Αιτιολ. σκέψεις 15 και 69 του Κανονισμού 2017/1939.

⁶ Κάποια ερωτήματα που σχετίζονται με την άσκηση αγωγής κακοδικίας σε βάρος ευρωπαίου εντεταλμένου εισαγγελέα έχουν αποτελέσει και αντικείμενο προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΕ (υπόθεση C-686/25, Aliki), Βλ.

ερώτημα εάν οι διατάξεις των άρθρων 62 και 86 του Συντάγματος, όπως ισχύουν μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2019, και προβλέπουν προνομιακές ρυθμίσεις για μια κατηγορία προσώπων, είναι ανεκτές από τις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939⁷. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, ανακύπτει, περαιτέρω το ερώτημα εάν, παρόλα αυτά τίθεται ζήτημα ασυμβατότητας των εν λόγω διατάξεων με το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο. Με δεδομένο, μάλιστα, ότι η εφαρμογή των διατάξεων του Κανονισμού 2017/1939 έλκει σε εφαρμογή τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (εφεξής: «ΧΘΔΕΕ»)⁸, πρέπει να εξεταστεί η συμβατότητα των προβλεπόμενων στα άρθρα 62 και 86 του Συντάγματος ρυθμίσεων με αυτόν, και συγκεκριμένα με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής του άρθρου 47, του ΧΘΔΕΕ.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελεί η διεξοδική διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων. Καταρχάς, προσδιορίζεται η καθ' ύλην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας και αναλύονται οι εξουσίες που αυτή συνεπάγεται (υπό 2.). Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζεται η συμβατότητα των διατάξεων του άρθρου 62 του Συντάγματος περί του ακαταδίωκτου των βουλευτών τόσο με τις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939 (υπό 3α.) όσο και με τις διατάξεις του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου (υπό 3β.). Το ίδιο ακριβώς επιχειρείται, εν συνεχεία, και για τις διατάξεις του άρθρου 86 του Συντάγματος αναφορικά με το ειδικό καθεστώς αναζήτησης ποινικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών (υπό 4.). Η μελέτη ολοκληρώνεται με κάποιες καταληκτικές παρατηρήσεις (υπό 5.).

2. Η καθ' ύλην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας και η πραγμάτωσή της μέσω της άσκησης του δικαιώματος ανάληψης της υπόθεσης

Ο καθορισμός της καθ' ύλην αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας είναι πρωταρχικής σημασίας για την κατανόηση του τρόπου που αυτή λειτουργεί, αλλά και του ρόλου των εθνικών αρχών στο πλαίσιο αυτό. Καταρχάς, ο Κανονισμός 2017/1939 δεν καταλείπει καμία αμφιβολία ότι η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία είναι αρμόδια, ως ενωσιακό όργανο⁹, για την έρευνα, τη δίωξη αλλά και την παραπομπή, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, των δραστών αξιόποινων πράξεων, καθώς και των συνεργών τους σε αξιόποινες πράξεις, οι οποίες θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης που προβλέπονται στην Οδηγία (ΕΕ) 2017/1371. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία διενεργεί έρευνες, εκτελεί πράξεις δίωξης και ασκεί εν γένει εισαγγελικά καθήκοντα

την απόφαση 11/2025 του Ειδικού Δικαστηρίου Αγωγών Κακοδικίας. Συναφώς, βλ. και Πούλου Κ.-Α., «Η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία και οι προκλήσεις για το ελληνικό Σύνταγμα: η περίπτωση της αγωγής κακοδικίας του άρθρου 99, παρ. 1, του Συντάγματος», nomarchia.gr, 21.11.2025.

⁷ Στην παρούσα μελέτη δεν θα εξεταστεί το άρθρο 86 του Συντάγματος, όπως ίσχυε πριν την αναθεώρηση του 2019 και πρόβλεπε σύντομη αποσβεστική προθεσμία, αλλά ούτε το ζήτημα εάν η αποσβεστική αυτή προθεσμία επιβιώνει και μετά την αναθεώρηση του 2019, ιδίως λόγω της καθυστερημένης κατάργησης της σχετικής διάταξης του οικείου εκτελεστικού νόμου. Σε αυτό το πλαίσιο, συναφής είναι η νομολογία του ΔΕΕ σχετικά με το δίπολο από τη μια πλευρά της προστασίας των συμφερόντων της ΕΕ από το ενδεχόμενο ατιμωρησίας ορισμένων εγκλημάτων και από την άλλη πλευρά της προστασίας των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου υπό τις διατάξεις του ΧΘΔΕΕ, βλ., ιδίως, ΔΕΕ, C-105/14, 08.09.2015, *Taricco κ.λπ.*, σκέψεις 40 επ.· ΔΕΕ, C-42/17, 05.12.2017, *M.A.S. και M.B.*, σκέψεις 29 επ.· ΔΕΕ, C-107/23 PPU, 24.07.2023, *Lin*, σκέψεις 74 επ.

⁸ Βλ. άρθρο 51, παρ. 1, του ΧΘΔΕΕ.

⁹ Βλ. άρθρο 3, παρ. 1, του Κανονισμού 2017/1939.

στα αρμόδια δικαστήρια των κρατών μελών μέχρι την οριστική περάτωση της υπόθεσης¹⁰. Προκειμένου η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία να μπορέσει να ασκήσει την αρμοδιότητά της, οι εθνικές αρχές¹¹ οφείλουν να της γνωστοποιούν, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, κάθε αξιόποινη συμπεριφορά η οποία εμπίπτει στην Οδηγία (ΕΕ) 2017/1371¹².

Η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία, μόλις ενημερωθεί είτε από τις επιληφθείσες εθνικές αρχές είτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο¹³ ότι τελέστηκε τέτοια αξιόποινη πράξη, μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα ανάληψης υπόθεσης, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 27, του Κανονισμού 2017/1939. Μάλιστα, μέχρι να αναγγείλει την απόφασή της, οι εθνικές αρχές οφείλουν να απέχουν από οποιαδήποτε ενέργεια, η οποία θα μπορούσε να εμποδίσει την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος¹⁴. Σε περίπτωση που η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία αποφασίσει να ασκήσει την αρμοδιότητά της, οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών διαβιβάζουν τον φάκελο στην Ευρωπαϊκή Εισαγγελία και απέχουν από περαιτέρω πράξεις έρευνας για την ίδια αξιόποινη πράξη¹⁵. Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι τόσο η υποχρέωση ενημέρωσης της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας για οποιοδήποτε αδίκημα θίγει τα οικονομικά συμφέροντα της ΕΕ όσο και η υποχρέωση αναμονής μέχρι αυτή να ασκήσει το δικαίωμα ανάληψης αποτελούν ειδικότερη έκφανση της προβλεπόμενης στο άρθρο 4, παρ. 3, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής: «ΣΕΕ») αρχής της καλόπιστης συνεργασίας σε κάθετο επίπεδο, στη σχέση, δηλαδή, μεταξύ των κρατών μελών και της ΕΕ¹⁶. Συνεπώς, η αθέτηση των εν λόγω υποχρεώσεων από τις εθνικές αρχές μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο της προσφυγής του άρθρου 258, της ΣΛΕΕ σε βάρος του οικείου κράτους μέλους επί τη βάση του άρθρου 4, παρ. 3, της ΣΕΕ.

Στην ελληνική έννομη τάξη, οι συνέπειες από την άσκηση του δικαιώματος ανάληψης της υπόθεσης από την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία για την πορεία μιας υπόθεσης αποτυπώνονται αναλυτικά στον ν. 4786/2021: Ο αρμόδιος ευρωπαίος εντεταλμένος εισαγγελέας έχει τις εξουσίες των εισαγγελέων ως προς την έρευνα και τη δίωξη, ασκεί επιπλέον όλες τις εξουσίες διενέργειας ανακριτικών πράξεων του ανακριτή, καθώς και την ποινική δίωξη με παραγγελία προς τον ανακριτή για λήψη απολογίας του κατηγορουμένου και υποβολή κατηγορητηρίου¹⁷. Η προδικασία

¹⁰ Βλ. άρθρα 4 και 22, παρ. 1 έως 3, του Κανονισμού 2017/1939.

¹¹ Οι εν λόγω εθνικές αρχές ορίζονται στο άρθρο 20, του ν. 4786/2021, με την επισήμανση, στην περ. η), ότι όταν δεν ορίζεται αρμόδια εθνική αρχή στον νόμο, ως αρμόδια αρχή νοείται ο Υπουργός Δικαιοσύνης.

¹² Βλ. αιτιολ. σκέψεις 48, 52 και άρθρο 24, παρ. 2, του Κανονισμού 2017/1939. Την ίδια υποχρέωση ενημέρωσης υπέχουν, άλλωστε, ακόμα κι όταν οι εθνικές αρχές φρονούν ότι η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία δεν χρειάζεται να ασκήσει την αρμοδιότητά της ενόψει της μειωμένης βαρύτητας του αδικήματος, βλ. άρθρο 24, παρ. 3, του Κανονισμού 2017/1939.

¹³ Βλ. αιτιολ. σκέψη 49 και άρθρο 27, παρ. 1 και 3, του Κανονισμού 2017/1939.

¹⁴ Βλ. άρθρο 27, παρ. 2, εδ. α', του Κανονισμού 2017/1939.

¹⁵ Βλ. άρθρα 25, παρ. 1, εδ. β' και 27, παρ. 5, του Κανονισμού 2017/1939.

¹⁶ Η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας διαπνέει συνολικά την ενισχυμένη συνεργασία στο πλαίσιο λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, βλ. αιτιολ. σκέψη 14, του Κανονισμού 2017/1939 και άρθρο 5, παρ. 6, του Κανονισμού 2017/1939: «Οι αρμόδιες εθνικές αρχές παρέχουν ενεργό συνδρομή και στήριξη κατά τις έρευνες και τις διώξεις που διενεργεί η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία. Κάθε ενέργεια, πολιτική ή διαδικασία στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού διέπεται από την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας».

¹⁷ Εκτός από αυτές που αφορούν στη λήψη της απολογίας του κατηγορουμένου και την επιβολή μέτρων δικονομικού καταναγκασμού σύμφωνα με τα άρθρα 282, 283, 284 και 286, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, βλ. άρθρο 16Α, παρ. 1, και 16Β, παρ. 1 και 2, του ν. 4786/2021.

περατώνεται με απόφαση του μόνιμου τμήματος για την παραπομπή της υπόθεσης στο ακροατήριο και την επίδοση κλητηρίου θεσπίσματος, που συντάσσει ο ευρωπαίος εντεταλμένος εισαγγελέας¹⁸, εκτός επί κακουργημάτων, για τα οποία απαιτείται επιπλέον προηγούμενη σύμφωνη γνώμη του Προέδρου Εφετών Αθηνών¹⁹.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο μηχανισμός λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας αντικατοπτρίζει πλήρως το καθεστώς συντρέχουσας αρμοδιότητας υπό το οποίο αυτή συστάθηκε και λειτουργεί, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη διατηρούν και ασκούν τις αρμοδιότητές τους, στο μέτρο που η ΕΕ δεν έχει ασκήσει τη δική της²⁰. Στο πλαίσιο αυτό, το δικαίωμα ανάληψης της υπόθεσης εισάγει, υπέρ της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, τεκμήριο αρμοδιότητάς της²¹ για τον χειρισμό των αξιόποινων πράξεων που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 2017/1939, το οποίο οι εθνικές αρχές δεν μπορούν, καταρχήν, να ανατρέψουν²². Έτσι, με την άσκηση του δικαιώματος ανάληψης, μόνη αρμόδια για τη διενέργεια των ερευνών, την κίνηση της ποινικής δίωξης και την παραπομπή των δραστών στο αρμόδιο εθνικό δικαστήριο για τα συγκεκριμένα αδικήματα καθίσταται η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία, αποκλεισμένης, κατά τούτο, της αρμοδιότητας των εθνικών αρχών για την ίδια εγκληματική συμπεριφορά²³.

3. Η (επαν)εξέταση του άρθρου 62 του Συντάγματος υπό το φως του ενωσιακού δικαίου

Δεδομένων των εκτεταμένων αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, ανακύπτει το εξής ερώτημα. Τι συμβαίνει όταν ένας βουλευτής του ελληνικού κοινοβουλίου διερευνάται ως δράστης αδικημάτων που εμπίπτουν στην Οδηγία 2017/1371 και, άρα, αρμόδια για τον ποινικό χειρισμό της υπόθεσης είναι η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία; Με άλλα λόγια, ποια, είναι η επίδραση του ενωσιακού δικαίου στην εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 62 του Συντάγματος;

α. Το ακαταδίωκτο των βουλευτών ως (θεμιτός) περιορισμός του εθνικού δικαίου στις έρευνες της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας

Εκκινώντας από το άρθρο 62, εδ. α', του Συντάγματος, αυτό ορίζει ότι «[ό]σο διαρκεί η βουλευτική περίοδος, ο βουλευτής δεν διώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με

¹⁸ Βλ. άρθρο 16Γ, παρ. 1, του ν. 4786/2021.

¹⁹ Βλ. άρθρο 16Γ, παρ. 3, του ν. 4786/2021. Σε περίπτωση διαφωνίας του Προέδρου Εφετών, ο οποίος κρίνει ότι δεν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις ή συντρέχουν λόγοι να παύσει οριστικά ή προσωρινά η ποινική δίωξη ή να κηρυχθεί απαράδεκτη, η υπόθεση εισάγεται στο Συμβούλιο Εφετών Αθηνών (βλ. παρ. 3 του ίδιου άρθρου).

²⁰ Βλ. άρθρα 2, παρ. 2, 4, παρ. 2, στ. ι), της ΣΕΕ και αιτιολ. σκέψη 13, του Κανονισμού 2017/1939.

²¹ Βλ. και αιτιολ. σκέψη 58, του Κανονισμού 2017/1939: «Η αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας όσον αφορά τις αξιόποινες πράξεις που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης θα πρέπει κατά γενικό κανόνα να έχει προτεραιότητα έναντι των εθνικών διεκδικήσεων αρμοδιότητας, ώστε να διασφαλίζονται η συνοχή και η καθοδήγηση των ερευνών και των διώξεων στο επίπεδο της Ένωσης» (η έμφαση δική μας).

²² Στις περιπτώσεις διαφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας και των εθνικών εισαγγελικών αρχών σχετικά με το αν η αξιόποινη συμπεριφορά εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής, αφενός, του άρθρου 22, παρ. 2 ή 3 ή, αφετέρου, του άρθρου 25 παρ. 2 ή 3, του Κανονισμού 2017/1939 αρμόδιες να επιλύσουν την σύγκρουση αρμοδιότητας είναι οι εθνικές αρχές, βλ. άρθρο 25, παρ. 6, του Κανονισμού 2017/1939. Τα ερωτήματα εάν αυτές οι αρχές δύνανται να μην είναι δικαιοδοτικά όργανα, καθώς και εάν η απόφαση που αυτές εκδίδουν οφείλει να υπόκειται σε ένδικα μέσα αποτελούν αντικείμενο προδικαστικής παραπομπής από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Κροατίας, η οποία εκκρεμεί ενώπιον του ΔΕΕ (C-506/25). Στην ελληνική έννομη τάξη, αρμόδια αρχή για την επίλυση της διαφωνίας είναι ο Άρειος Πάγος σε συμβούλιο, βλ. άρθρο 19, του ν. 4786/2021.

²³ Βλ. αιτιολ. σκέψη 12, άρθρο 25, παρ. 1, εδ. β', του Κανονισμού 2017/1939, και άρθρα 2 και 16, του ν. 4786/2021.

άλλο τρόπο περιορίζεται χωρίς άδεια του Σώματος». Δηλαδή, ο εν ενεργεία βουλευτής δεν μπορεί, καταρχήν, να διωχθεί για καμία συμπεριφορά του, ασχέτως εάν αυτή σχετίζεται ή όχι με την άσκηση των βουλευτικών του καθηκόντων, χωρίς προηγούμενη άδεια της Βουλής. Βέβαια, με την αναθεώρηση του 2019 του άρθρου 62 του Συντάγματος, το εύρος του ακαταδίωκτου περιορίστηκε, στο μέτρο που προβλέφθηκε ότι η Βουλή υποχρεούται να δίνει τη σχετική άδεια για δίωξη, «εφόσον η αίτηση της εισαγγελικής αρχής αφορά αδίκημα το οποίο δεν συνδέεται με την άσκηση των καθηκόντων ή την πολιτική δραστηριότητα του βουλευτή»²⁴. Σε κάθε περίπτωση, η βασική λειτουργία του προβλεπόμενου ακαταδίωκτου των βουλευτών έγκειται στη διασφάλιση της θεσμικής εγγύησης της ανεξαρτησίας του βουλευτή, μέσω της προστασίας του από προσχηματικές διώξεις με πολιτικά κίνητρα, και, κατ' επέκταση, στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος²⁵. Για αυτόν τον λόγο, κατά κρατούσα άποψη²⁶, εκτός από την άσκηση ποινικής δίωξης, το ακαταδίωκτο καταλαμβάνει, επιπλέον, και κάθε μέτρο που δύναται να παρακωλύσει την πραγμάτωση της ελεύθερης εντολής ή να περιορίσει την προσωπική ελευθερία του βουλευτή, όπως λόγου χάρη η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών του βουλευτή (ως υπόπτου τέλεσης αδικήματος) και η κατ' οίκον έρευνα, για τα οποία απαιτείται, ομοίως, προηγούμενη άδεια της Βουλής. Νομική συνέπεια της βουλευτικής ασυλίας είναι η αναστολή της ποινικής δίωξης σε βάρος του βουλευτή²⁷ για όσο διαρκεί η βουλευτική περίοδος, μετά τη λήξη της οποίας η δίωξη συνεχίζεται κανονικά²⁸.

Η διαδικασία χορήγησης της σχετικής άδειας της Βουλής ρυθμίζεται αναλυτικότερα στον Κανονισμό της Βουλής (εφεξής: «ΚτΒ»). Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 83, του ΚτΒ προβλέπεται ότι η αίτηση της εισαγγελικής αρχής για τη χορήγηση άδειας άσκησης ποινικής δίωξης κατά βουλευτή υποβάλλεται στη Βουλή δια του Υπουργού Δικαιοσύνης, την οποία, στη συνέχεια, ο Πρόεδρος της Βουλής παραπέμπει στην Επιτροπή Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας²⁹. Στη συνέχεια, η εν λόγω Επιτροπή ερευνά εάν η πράξη για την οποία ζητείται η άδεια συνδέεται με την πολιτική ή κοινοβουλευτική δραστηριότητα του βουλευτή ή εάν η δίωξη, η μήνυση ή η

²⁴ Άρθρο 62, εδ. γ', του Συντάγματος, με την κρίσιμη επισήμανση ότι ο όρος «υποχρεωτικά» ερμηνευόμενος σε συμφωνία με την ελευθερία ψήφου του βουλευτή, ο οποίος ψηφίζει πάντα κατά συνείδηση, υποβαθμίζεται εν τέλει, σε απλώς «έντονη υπόδειξη» προς το βουλευτικό σώμα, βλ. Χρήστου Β., «Άρθρο 62» στο Βλαχόπουλος Σπ./Κοντιάδης Ξ./Τασόπουλος Γ. (επιμ.), *Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Ηλεκτρονική έκδοση 2023, σ. 17. Ομοίως, ο Κ. Χρυσόγονος επισημαίνει ότι η έννοια της υποχρεωτικότητας «είναι σχετική, αφού η ίδια η Βουλή κρίνει κατά πόσο το αδίκημα συνδέεται με τα βουλευτικά καθήκοντα και την πολιτική δραστηριότητα ή όχι», Χρυσόγονος Κ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2022, σ. 576.

²⁵ Κατρούγκαλος Γ., «*Η ευθύνη των πολιτικών προσώπων από παράνομες πράξεις και η κρίση του κοινοβουλευτικού συστήματος*» στο Κοντιάδης Ξ., Σπυρόπουλος Φ. (επιμ.), *Το μέλλον του Ελληνικού Κοινοβουλίου*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2011, σ. 156· Χρήστου, «Άρθρο 62», ό.π., σ. 3· Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, ό.π., σ. 574.

²⁶ Βλ. Βενιζέλο Ε., «*Τα συνταγματικά όρια στην άρση του τηλεφωνικού απορρήτου των πολιτών και των πολιτικών προσώπων για λόγους εθνικής ασφάλειας – Η υπόθεση Ανδρουλάκη*», 04.09.2022, constitutionalism.gr· Χρήστου, «Άρθρο 62», ό.π., σ. 13.

²⁷ Οι προανακριτικές πράξεις, ωστόσο, επιτρέπονται, εφόσον δεν θίγουν το πρόσωπο του βουλευτή, βλ. άρθρο 56, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας: «Ακόμη και στις περιπτώσεις που χρειάζεται άδεια για δίωξη, μπορεί να ενεργηθεί ανάκριση για τη βεβαίωση του εγκλήματος και πριν χορηγηθεί η άδεια. Δεν επιτρέπεται μόνο να ενεργηθούν ανακριτικές πράξεις που θίγουν το πρόσωπο για τη δίωξη του οποίου χρειάζεται η άδεια».

²⁸ Βλ. ΑΠ 430/2020.

²⁹ Βλ. άρθρο 43Α, του ΚτΒ.

έγκληση υποκρύπτει πολιτική σκοπιμότητα και, σε αντίθετη περίπτωση, εισηγείται την άρση της ασυλίας³⁰. Οι εργασίες της Επιτροπής Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας ολοκληρώνονται με τη σύνταξη αιτιολογημένης έκθεσης, μετά την υποβολή της οποίας η συναφής αίτηση για την άρση της βουλευτικής ασυλίας εγγράφεται στην ημερήσια διάταξη της Ολομέλειας της Βουλής³¹. Η διαδικασία περατώνεται με τη σχετική απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής, η οποία, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, οφείλει να είναι θετική για τις διώξεις που δεν υποκρύπτουν πολιτική σκοπιμότητα, καθώς και για ενέργειες που δεν συνδέονται με τα βουλευτικά καθήκοντα και την κοινοβουλευτική δραστηριότητα του βουλευτή.

Υπό τα δεδομένα αυτά, εύλογα δημιουργείται η απορία εάν, και με ποιον τρόπο, επηρεάζονται οι παραπάνω διαδικασίες από την εφαρμογή του Κανονισμού 2017/1939. Καταρχάς, σε περίπτωση αξιόποινης πράξης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ, οι εισαγγελικές αρχές, πριν υποβάλουν αίτημα προς τη Βουλή για τη χορήγηση άδειας άσκησης ποινικής δίωξης σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 62 του Συντάγματος και 83 του ΚτΒ, οφείλουν, κατά τα προεκτεθέντα, να τη γνωστοποιήσουν πρωτίστως στην Ευρωπαϊκή Εισαγγελία³². Εάν η τελευταία ασκήσει το δικαίωμα ανάληψης της υπόθεσης³³, τότε της διαβιβάζεται ο σχετικός φάκελος της υπόθεσης. Ως εκ τούτου, την οικεία υπόθεση χειρίζεται πλέον ο διορισμένος προς τούτο ευρωπαϊός εντεταλμένος εισαγγελέας³⁴. Ωστόσο, ήδη κατά τη διερεύνηση της υπόθεσης και τη λήψη των μέτρων έρευνας ή/και την άσκηση ποινικής δίωξης από τον ευρωπαϊό εντεταλμένο εισαγγελέα, γρήγορα γίνονται ορατά τα νομικά εμπόδια που θέτουν οι διατάξεις του άρθρου 62, εδ. α', του Συντάγματος. Ειδικότερα, σε σχέση με την αναγνώριση προνομίου ή ασυλίας σε συγκεκριμένα πρόσωπα από το εθνικό δίκαιο, το άρθρο 29, παρ. 1, του Κανονισμού 2017/1939, προβλέπει ρητά ότι «εφόσον το εν λόγω προνόμιο ή η ασυλία παρεμποδίζει συγκεκριμένη υπό διεξαγωγή έρευνα, ο(η) ευρωπαίος(-α) γενικός(-ή) εισαγγελέας υποβάλλει αιτιολογημένο γραπτό αίτημα άρσης αυτού(-ής) σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στο εν λόγω εθνικό δίκαιο». Συνεπώς, στο μέτρο που η προβλεπόμενη στο άρθρο 62 του Συντάγματος, βουλευτική ασυλία αποτελεί αναμφίβολα ένα τέτοιο «προνόμιο ή ασυλία» κατά την έννοια του ενωσιακού δικαίου³⁵, ο(η) ευρωπαίος(-α) γενικός(-ή) εισαγγελέας, οφείλει, πριν την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος βουλευτή ή τη λήψη μέτρου που δύναται να περιορίσει την προσωπική του ελευθερία, να υποβάλει αιτιολογημένο γραπτό αίτημα άρσης της ασυλίας του στη Βουλή, σύμφωνα με τις διατάξεις του Συντάγματος και του ΚτΒ.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι διατάξεις του άρθρου 62 του Συντάγματος και η προβλεπόμενη σε αυτές βουλευτική ασυλία δεν αντίκεινται στις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939. Αντιθέτως, ο ίδιος ο Κανονισμός, αναγνωρίζει ως «θεμιτούς» τέτοιους περιορισμούς του εθνικού δικαίου στις έρευνες της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας. Έτσι, σε περίπτωση που η ασυλία εντέλει δεν

³⁰ Άρθρο 83, παρ. 3, του ΚτΒ.

³¹ Άρθρο 83, παρ. 4 και 5, του ΚτΒ.

³² Βλ. άρθρο 24, παρ. 2, του Κανονισμού 2017/1939.

³³ Εάν, δηλαδή, δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 25, παρ. 2 ή 3, του Κανονισμού 2017/1939.

³⁴ Βλ. άρθρο 26, παρ. 1 και 4, του Κανονισμού 2017/1939.

³⁵ Πρβλ., ενδεικτικά, ΔΕΕ, C-502/19, 19.12.2019, *Junqueras Vies*, σκέψεις 82 έως 84, για τους ευρωβουλευτές.

αρθεί και, ως εκ τούτου, η άσκηση της δίωξης καθίσταται αδύνατη, η υπόθεση τίθεται στο αρχείο³⁶.

β. Ζητήματα συμβατότητας του άρθρου 62 του Συντάγματος με το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο

Η συμβατότητα των διατάξεων του άρθρου 62 του Συντάγματος με τις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939 δεν προεξοφλεί, όπως θα αναλυθεί αμέσως παρακάτω, και την συμβατότητά τους με το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο.

Μέχρι στιγμής, μια «αναμέτρηση» του άρθρου 62 του Συντάγματος με διατάξεις υπερεθνικής ισχύος έχει λάβει χώρα μόνο ως προς τη συμβατότητα της εφαρμογής του με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (εφεξής: «ΕΣΔΑ»). Πιο συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής: «ΕΔΔΑ») έχει κληθεί να αποφανθεί εάν η παροχή βουλευτικής ασυλίας συνιστά περιορισμό του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη των θιγόμενων από τις ενέργειες του βουλευτή προσώπων υπό το άρθρο 6, παρ. 1, της ΕΣΔΑ. Καταρχήν, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η παροχή βουλευτικής ασυλίας συνιστά μεν περιορισμό του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο, ο οποίος, ωστόσο, είναι θεμιτός, δεδομένου ότι με αυτήν επιδιώκεται η εγγύηση της ανεξαρτησίας του σώματος της Βουλής, της ελεύθερης έκφρασης των βουλευτών³⁷ και της αρχής της διάκρισης των εξουσιών μεταξύ του νομοθέτη και του δικαστικού σώματος³⁸. Στο μέτρο, όμως, που συνιστά ταυτόχρονα και επέμβαση στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο υπό την έννοια του άρθρου 6, παρ. 1, της ΕΣΔΑ, πρέπει να διασφαλίζεται πάντοτε η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας. Η τελευταία τηρείται, για παράδειγμα, όταν το θιγόμενο πρόσωπο διαθέτει και εναλλακτικά μέσα αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων του³⁹ ή όταν η παροχή της ασυλίας συνέχεται άμεσα με την άσκηση των βουλευτικών καθηκόντων⁴⁰. Αντιθέτως, η χορήγηση ασυλίας δεν πρέπει να περιορίζει την πρόσβαση σε δικαστήριο σε τέτοιο βαθμό, ώστε να θίγεται η ίδια η ουσία του δικαιώματος, αλλά ούτε και να τελεί σε δυσανάλογη σχέση με τον σκοπό που επιδιώκει⁴¹. Όταν, λοιπόν, εκλείπει οποιαδήποτε σύνδεση της βουλευτικής ασυλίας με την άσκηση κοινοβουλευτικής δραστηριότητας και, μάλιστα, η απόφαση για την άρση της επαφίεται στην αποκλειστική κρίση ενός πολιτικού οργάνου⁴², η έννοια της αναλογικότητας

³⁶ Άρθρο 39, παρ. 1, περ. δ), του Κανονισμού 2017/1939.

³⁷ Βλ. ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 26958/95, 27.01.2001, *Jerusalem κατά Αυστρίας*, παρ. 40· ΕΔΔΑ, αρ προσφ. 22077/19, 08.04.2025, *Green κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 77.

³⁸ Βλ., ενδεικτικά, ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 35373/97, 17.12.2002, *A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 75-77 και 79· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 40877/98, 30.01.2003, *Cordova κατά Ιταλίας (αρ. 1)*, παρ. 55· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 24895/07, 11.02.2010, *Συγγελίδης κατά Ελλάδας*, παρ. 42· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 8917/05, 03.12.2009, *Kart κατά Τουρκίας*, παρ. 81· ΕΔΔΑ (Ευρεία Σύνθεση), αρ. προσφ. 42461/13 και 44357/13, 17.05.2016, *Karácsony και λοιποί κατά Ουγγαρίας*, παρ. 138.

³⁹ ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 35373/97, 17.12.2002, *A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 86· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 27756/05 και 41219/07, 02.12.2014, *Urechean και Pavlicenco κατά της Δημοκρατίας της Μολδαβίας*, παρ. 53.

⁴⁰ ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 62902/00, 27.11.2003, *Zollmann κατά Ηνωμένου Βασιλείου*.

⁴¹ Βλ., ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 31012/19, 20.12.2022, *Μπακογιάννη κατά Ελλάδας*, παρ. 57.

⁴² ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 11801/04, 16.11.2006, *Τσακιλτζής κατά Ελλάδας*, παρ. 49.

μεταξύ επιδιωκόμενου σκοπού και χρησιμοποιούμενων μέσων πρέπει να ερμηνεύεται στενά⁴³. Στην περίπτωση της Ελλάδας, το ΕΔΔΑ βάσισε τις δύο⁴⁴ καταδικαστικές του αποφάσεις ακριβώς στην απουσία προφανούς σύνδεσης των υπό κρίση περιστατικών με την άσκηση βουλευτικών καθηκόντων⁴⁵, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο περιορισμός του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο ήταν προϊόν απόφασης πολιτικού οργάνου. Εν ολίγοις, η συμβατότητα της χορήγησης βουλευτικής ασυλίας με τις επιμέρους διατάξεις της ΕΣΔΑ δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη, ιδίως όταν αυτή οδηγεί σε πλήρη αποστέρηση της ουσίας κάποιου άλλου δικαιώματος που προστατεύεται από τη Σύμβαση⁴⁶.

Πάντως, οι διατάξεις του άρθρου 62 του Συντάγματος δεν έχουν τεθεί υπό το μικροσκόπιο του ενωσιακού δικαίου· τουλάχιστον όχι μέχρι τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας στην ελληνική επικράτεια. Όπως, όμως, επισημάνθηκε ήδη, η εφαρμογή του Κανονισμού 2017/1939 ενεργοποιεί αυτομάτως και το πεδίο εφαρμογής του ΧΘΔΕΕ⁴⁷, προσθέτοντας, έτσι, μια επιπλέον διάσταση στην παραπάνω προβληματική. Στρέφοντας, λοιπόν, το βλέμμα μας ειδικότερα στο άρθρο 47 του ΧΘΔΕΕ, αξίζει να εξεταστεί εάν το γεγονός ότι απόφαση της Βουλής περί (μη) άρσης εκφεύγει κάθε δικαστικού ελέγχου αντίκειται στις επιταγές που απορρέουν από το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Από τη μια πλευρά, στην ελληνική έννομη τάξη η απόφαση περί (μη) άρσης της ασυλίας κατατάσσεται στα *interna corporis* της Βουλής⁴⁸, καθιστώντας την, κατά τούτο, δικαστικά ανέλεγκτη⁴⁹. Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 47, παρ. 1, του ΧΘΔΕΕ επιτάσσει την εξασφάλιση δικαιώματος σε πραγματική προσφυγή «κάθε πρόσωπου του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης». Αρχικά, το άρθρο 47, παρ. 1, του ΧΘΔΕΕ εφαρμοζόταν συνδυαστικά με άλλες διατάξεις του ενωσιακού δικαίου, στη δικαστική πραγμάτωση των οποίων αποσκοπούσε⁵⁰.

⁴³ ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 45649/99, 30.01.2003, *Cordova κατά Ιταλίας* (αρ. 2), παρ. 64· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 11801/04, 16.11.2006, *Τσακιλιτζής κατά Ελλάδας*, παρ. 49· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 24779/08, 16.09.2010, *Αναγνώστου-Δεδούλη κατά Ελλάδας*, παρ. 50· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 31012/19, 20.12.2022, *Μπακογιάννη κατά Ελλάδας*, παρ. 61.

⁴⁴ ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 11801/04, 16.11.2006, *Τσακιλιτζής κατά Ελλάδας* και ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 24895/07, 11.02.2010, *Συγγελίδης κατά Ελλάδας*.

⁴⁵ ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 11801/04, 16.11.2006, *Τσακιλιτζής κατά Ελλάδας*, παρ. 49 και ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 24895/07, 11.02.2010, *Συγγελίδης κατά Ελλάδας*, παρ. 46.

⁴⁶ Έτσι, η μη άρση της βουλευτικής ασυλίας μπορεί, ανάλογα με τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, να συνιστά παραβίαση των διαδικαστικής φύσης θετικών υποχρεώσεων του κράτους που απορρέουν από τα άρθρα 2 και 3 της ΕΣΔΑ, βλ. ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 20914/07, 21.09.2021, *Carter κατά Ρωσίας*, παρ. 138 επ., ανεξαρτήτως, δηλαδή, εφαρμογής του άρθρου 6, της ΕΣΔΑ.

⁴⁷ Βλ. άρθρο 51, παρ. 1, του ΧΘΔΕΕ· πρβλ. και ΔΕΕ, C-107/23 PPU, 24.7.2023, *Lin*, σκέψη 101· ΔΕΕ, C-310/16, 17.01.2019, *Dziven κ.λπ.*, σκέψη 33· ΔΕΕ, συνεκ. υπ. C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 και C-840/19, 21.12.2021, *Euro Box Promotion κ.λπ.*, σκέψη 204.

⁴⁸ Βενιζέλος Ε., *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021, σ. 492· ομοίως και Χρήστου, «*Άρθρο 62*», ό.π., σ. 18. Για την έννοια των *interna corporis* της Βουλής βλ., Γεραπετρίτη Γ., *Σύνταγμα και Βουλή. Αυτονομία και ανέλεγκτο των εσωτερικών του σώματος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σ. 111 επ· Πούλου Α., *Η αιτιολογία του τυπικού νόμου*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2025, σ. 277 επ.

⁴⁹ Πρβλ. και ΑΠ(ποιν) 1646/2008.

⁵⁰ Για τη δυναμική νομολογιακή εξέλιξη του άρθρου 47, του ΧΘΔΕΕ, βλ. Κυριαζή Δ., «*Σύγχρονα Δικαιώματα στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και το Δικαίωμα Πραγματικής Προσφυγής*» στο Συλλογικό Έργο, Τιμητικός Τόμος Ευγενίας Ρ. Σαχπεκίδου - Από τη δικαιοκή ενοποίηση προς την πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2025, σ. 103 επ.

Ωστόσο, η εφαρμογή του αποσυνδέθηκε σταδιακά από την παραβίαση ουσιαστικού θεμελιώδους δικαιώματος και, πλέον, χρησιμοποιείται αυτόνομα για τον έλεγχο συμβατότητας διατάξεων του εθνικού δικαίου με τον ΧΘΔΕΕ⁵¹. Στο πλαίσιο αυτής της δυναμικής του ερμηνείας, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, όταν ενεργοποιείται το πεδίο εφαρμογής του ΧΘΔΕΕ, κάθε πρόσωπο που γίνεται αποδέκτης βλαπτικών αποφάσεων οι οποίες μεταβάλλουν τη νομική του κατάσταση εντάσσεται στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 47, παρ. 1, του ΧΘΔΕΕ και, ως εκ τούτου, πρέπει να έχει πρόσβαση σε πραγματική δικαστική προστασία⁵².

Υπό αυτά τα δεδομένα, εάν επανέλθουμε στην ελληνική έννομη τάξη και την απόφαση της Βουλής περί (μη) άρσης της βουλευτικής ασυλίας, στις περιπτώσεις που βρίσκει εφαρμογή το άρθρο 29 του Κανονισμού 2017/1939, δεν χωράει αμφιβολία ότι αυτή επηρεάζει τη νομική κατάσταση τόσο του προστατευόμενου βουλευτή, όσο και του προσώπου που τυχόν θίγεται από τις πράξεις που τελέστηκαν σε βάρος του⁵³. Στο μέτρο, λοιπόν, που η εν λόγω απόφαση δεν υπόκειται σε κανένα ένδικο βοήθημα, μέσω του οποίου θα καθίστατο δυνατός ο -έστω ακραίος ή παρεμπίπτων- έλεγχός της από ανεξάρτητο δικαιοδοτικό όργανο, τίθεται ζήτημα συμβατότητας των διατάξεων του άρθρου 62 του Συντάγματος και των σχετικών διατάξεων του ΚτΒ με το άρθρο 47, παρ. 1, του ΧΘΔΕΕ. Υπό μια τέτοια ερμηνευτική εκδοχή, η συμβατότητα των επίμαχων εθνικών διατάξεων δεν θα μπορούσε να διασωθεί ούτε μέσω μιας σύμφωνης με το άρθρο 47, του ΧΘΔΕΕ ερμηνείας, δεδομένου ότι στην ελληνική έννομη τάξη δεν προβλέπεται κάποιο γενικό ένδικο βοήθημα κατά των αποφάσεων της Βουλής, η εφαρμογή του οποίου θα μπορούσε να επεκταθεί και στις αποφάσεις περί (μη) άρσης της βουλευτικής ασυλίας⁵⁴. Σε κάθε περίπτωση, η παραμικρή αμφιβολία γύρω από τη συμβατότητα του άρθρου 62 του Συντάγματος με το άρθρο 47 του ΧΘΔΕΕ θα μπορούσε να εξαλειφθεί με την πρόβλεψη ενός ανεξάρτητου δικαιοδοτικού οργάνου επιφορτισμένου με την άσκηση ενός οριακού ελέγχου της απόφασης της Βουλής⁵⁵. Το όργανο αυτό θα μπορούσε να ελέγχει, για παράδειγμα, εάν η διερευνώμενη πράξη συνδέεται πράγματι με την πολιτική ή κοινοβουλευτική δραστηριότητα του βουλευτή ή, ακόμη, εάν τα πραγματικά περιστατικά που λήφθηκαν υπόψη είναι ακριβή ή συντρέχει πρόδηλη πλάνη εκτίμησής τους⁵⁶.

Οι διατάξεις του ΧΘΔΕΕ δεν αποτελούν, πάντως, τις μόνες διατάξεις του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου που θα μπορούσαν να επιδράσουν στον τρόπο που λαμβάνουν χώρα οι προβλεπόμενες στο άρθρο 62 του Συντάγματος και τις σχετικές στον ΚτΒ διαδικασίες άρσης μιας βουλευτικής ασυλίας. Αξίζει μόνο να επισημανθεί ότι, όταν η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία ασκεί τις αρμοδιότητές

⁵¹ Βλ. ΔΕΕ, C-715/20, 20.02.2024, *X (Absence de motifs de résiliation)*, σκέψη 80.

⁵² Πρβλ. ΔΕΕ, C-292/23, 08.04.2025, *Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (Contrôle juridictionnel des actes de procédure)*, σκέψη 75.

⁵³ Πρβλ. ΔΕΕ, C-831/18 P, 18.06.2020, *Επιτροπή κατά RQ*, σκέψη 48· ΔΕΕ, C-3/20, 30.11.2021, *LR Generālprokuratūra*, σκέψη 75.

⁵⁴ Η εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου πολύ συχνά οδηγεί στην επέκταση του ελέγχου από τα εθνικά όργανα πέρα από όσα ορίζει το εθνικό δίκαιο, βλ. Yannakopoulos C., «*L'influence du droit de l'Union européenne sur l'organisation de la justice dans les États membres*», RDP 2025, σ. 91.

⁵⁵ Εξάλλου, η κρίση της Βουλής περί άρσης ή μη της ασυλίας παραμένει νομική, βλ. Βενιζέλο Ε., *Δικαστικός Έλεγχος της Συνταγματικότητας των Νόμων και Ερμηνεία του Συντάγματος*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2022, σ. 34.

⁵⁶ Πρβλ. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα *M. Szpunar* σε ΔΕΕ, C-572/23 P, 04.09.2025, *Puigdemont i Casamajó κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου (Levée de l'immunité parlementaire)*, σκέψη 45.

της, οι εθνικές αρχές οφείλουν να συνδράμουν στην αποτελεσματική καταπολέμηση των σχετικών εγκλημάτων, σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας⁵⁷. Στο πλαίσιο αυτό, η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας μπορεί να επιτάσσει αυξημένη υποχρέωση για αιτιολογία της απόφασης της Βουλής⁵⁸ για μη άρση της ασυλίας⁵⁹, σε περίπτωση που την εν λόγω άρση έχει αιτηθεί ο ευρωπαίος γενικός εισαγγελέας, δυνάμει του άρθρου 29, παρ. 1, του Κανονισμού 2017/1939. Με άλλα λόγια, μια ανατιολόγητη απόφαση της Βουλής -η οποία δεν θα διασαφηνίζει τους λόγους παρεμπόδισης άσκησης της αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας- δεν αποκλείεται να αντίκειται στα άρθρα 4, παρ. 3, της ΣΕΕ και 5, παρ. 6, του Κανονισμού 2017/1939 και την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας⁶⁰.

4. Οι συνέπειες από την εφαρμογή του Κανονισμού 2017/1939 στο άρθρο 86 του Συντάγματος

Το ακαταδίωκτο των βουλευτών υπό το άρθρο 62 του Συντάγματος δεν αποτελεί το μοναδικό εμπόδιο στην αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας. Αμέσως παρακάτω, θα προσπαθήσουμε να αποσαφηνίσουμε τις συνέπειες από την εφαρμογή του Κανονισμού 2017/1939 και στο ειδικό καθεστώς αναζήτησης της ποινικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών υπό το άρθρο 86 του Συντάγματος, καθώς και τυχόν ζητήματα συμβατότητάς του με διατάξεις του ενωσιακού δικαίου.

α. Το ειδικό καθεστώς αναζήτησης ποινικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών

Στρέφοντας, λοιπόν, την προσοχή μας στο άρθρο 86 του Συντάγματος, διακρίνουμε δύο ειδικότερες ρυθμίσεις. Πρώτον, η αποκλειστική αρμοδιότητα άσκησης της ποινικής δίωξης των προσώπων της παρ. 1 ανατίθεται σε ένα πολιτικό όργανο, τη Βουλή (παρ. 1, εδ. α') «για ποινικά αδικήματα που τέλεσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους»⁶¹, ακόμη μάλιστα κι αν η ιδιότητά τους αυτή έχει παύσει⁶². Τα ποινικά αδικήματα που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 86, παρ. 1, του Συντάγματος ορίζονται ειδικότερα στον εκτελεστικό του Συντάγματος ν. 3126/2003, ο οποίος περιορίζει την αρμοδιότητα της Βουλής μόνο στα πλημμελήματα ή

⁵⁷ Βλ. άρθρο 4, παρ. 3, της ΣΕΕ και αιτιολ. σκέψη 14 και άρθρο 5, παρ. 6, του Κανονισμού 2017/1939.

⁵⁸ Στην οποία, πάντως, θα πρέπει να αναγνωριστεί «ευρύτατη εξουσία εκτιμήσεως ως προς τον προσανατολισμό που προτίθεται να δώσει σε απόφαση επί αιτήσεως άρσεως ασυλίας», πρβλ. ΓΔΕΕ, T-272/21, 05.07.2023, *Puigdemont i Casamajó κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου*, σκέψη 112· ΓΔΕΕ, T-550/17, 08.11.2018, *Troszczynski κατά Κοινοβουλίου*, σκέψη 43· ΓΔΕΕ, συνεκ. υπ. T-346/11 και T-347/11, 17.01.2013, *Gollnisch κατά Κοινοβουλίου*, σκέψη 59. Βλ. και Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα *M. Szpunar* σε ΔΕΕ, C-572/23 P, 04.09.2025, *Puigdemont i Casamajó κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου (Levée de l'immunité parlementaire)*, σκέψεις 52 επ.· Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα *M. Bobek* σε ΔΕΕ, C-758/19, 02.02.2021, *OH κατά ID*, σκέψη 80.

⁵⁹ Ιδίως σε περίπτωση που η Ολομέλεια της Βουλής αποφασίσει να μην ακολουθήσει τη θετική εισήγηση της Επιτροπής Κοινοβουλευτικής Δεοντολογίας να αρθεί η βουλευτική ασυλία.

⁶⁰ Η παντελής έλλειψη αιτιολογίας είναι προβληματική και από την σκοπιά της ΕΣΔΑ, βλ. ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 24895/07, 11.02.2010, *Συγγελίδης κατά Ελλάδας*, παρ. 47.

⁶¹ Βλ. και άρθρο 153, παρ. 1, του ΚτΒ. Βλ. και Βενιζέλο Ε., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Σάκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021, σ. 534· Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., «Η έννοια των «υπουργικών» αδικημάτων κατά το άρθρο 86 Συντ.» στο Μαντζούφα Π./Μαργαρίτη Λ./Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (επιμ.), *Η Ποινική Ευθύνη των Υπουργών*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2014, σ. 19 επ.

⁶² Βλ. και άρθρο 1, παρ. 1, του ν. 3126/2003.

κακουργήματα που τελούνται από Υπουργό⁶³, κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Συνεπώς, τα πταίσματα αλλά και τα πλημμελήματα ή κακουργήματα, τα οποία δεν τελέστηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων του Υπουργού⁶⁴, δικάζονται από τα αρμόδια δικαστήρια σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, των ειδικών ποινικών νόμων και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας⁶⁵. Η δεύτερη ρύθμιση εντοπίζεται στην παρ. 2, του άρθρου 86 του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία «[δ]ίωξη, ανάκριση, προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση κατά των προσώπων και για τα αδικήματα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 δεν επιτρέπεται χωρίς προηγούμενη απόφαση της Βουλής» (εδ. α'). Ως εκ τούτου, εάν μια δικαστική αρχή διενεργήσει ανάκριση, προανάκριση, ή προκαταρκτική εξέταση, στο πλαίσιο της οποίας προκύψουν στοιχεία για τα πρόσωπα και τα αδικήματα του άρθρου 86, παρ. 1, του Συντάγματος, ο φάκελος διαβιβάζεται αμελλητί στη Βουλή (εδ. β').

Περαιτέρω, δεδομένης της ταυτότητας του αρμοδίου οργάνου για τη λήψη και των δύο επιμέρους αποφάσεων, ήτοι για τη διενέργεια οποιασδήποτε έρευνας και για τη (μη) άσκηση ποινικής δίωξης, ο ΚτΒ εύλογα προβλέπει μια ενιαία κοινοβουλευτική διαδικασία, αποτελούμενη από διαφορετικά στάδια: Αρχικά, απαιτείται η υποβολή πρότασης για άσκηση ποινικής δίωξης από τριάντα τουλάχιστον βουλευτές⁶⁶, στην οποία πρέπει να προσδιορίζονται με σαφήνεια οι αξιόποινες πράξεις ή οι παραλείψεις των Υπουργών, καθώς και οι διατάξεις που παραβιάστηκαν⁶⁷. Εν συνεχεία, αποφασίζεται η συγκρότηση της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών. Αντιθέτως, αν δεν επιτευχθεί η απαιτούμενη πλειοψηφία, η οικεία πρόταση δίωξης απορρίπτεται ως προδήλως αβάσιμη ήδη στο στάδιο αυτό⁶⁸. Εάν συγκροτηθεί, η Ειδική Κοινοβουλευτική Επιτροπή έχει όλες τις αρμοδιότητες του εισαγγελέα πρωτοδικών όταν αυτός ενεργεί προκαταρκτική εξέταση και μπορεί να αναθέτει σε εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή εφετών την ενέργεια ειδικότερων πράξεων σχετικών με το αντικείμενο της προκαταρκτικής εξέτασης⁶⁹. Με την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής εξέτασης, η παραπάνω Επιτροπή υποβάλλει εγγράφως το αιτιολογημένο πόρισμά της προς την Ολομέλεια της Βουλής μαζί με σαφή πρόταση για την άσκηση ή μη της ποινικής δίωξης⁷⁰. Η διαδικασία περατώνεται με την απόφαση για την άσκηση ή μη ποινικής δίωξης, η οποία λαμβάνεται με απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των

⁶³ Με τον όρο «Υπουργός» νοείται και κάθε μέλος της Κυβέρνησης ή Υφυπουργός, βλ. άρθρο 2, παρ. 1, του ν. 3126/2003.

⁶⁴ Βλ., ενδεικτικά, την ΕφΑθ(ποιν) 3434/2014.

⁶⁵ Βλ. άρθρο 1, παρ. 3, του ν. 3126/2003.

⁶⁶ Βλ. άρθρο 5, παρ. 1, του ν. 3126/2003 και άρθρα 153, παρ. 2, και 154, παρ. 3, του ΚτΒ.

⁶⁷ Βλ. άρθρο 5, παρ. 1, του ν. 3126/2003 και άρθρα 153, παρ. 2, και 154, παρ. 3, του ΚτΒ. Παράλληλα με την κατάθεση της πρότασης, μπορεί να προταθεί από τους βουλευτές που την υπογράφουν η ανάθεση από τη Βουλή σε τριμελές γνωμοδοτικό συμβούλιο -αποτελούμενο από εισαγγελικούς λειτουργούς - του νομικού ελέγχου των στοιχείων της κατηγορίας και της αξιολόγησης της ουσιαστικής βασιμότητάς τους, βλ. άρθρο 5, παρ. 2, εδ. α' και γ', του ν. 3126/2003 και άρθρο 155, παρ. 4, του ΚτΒ.

⁶⁸ Βλ. άρθρο 86, παρ. 3, εδ. β', του Συντάγματος, άρθρο 5, παρ. 4, του ν. 3126/2003 και άρθρο 155, παρ. 9, του ΚτΒ.

⁶⁹ Βλ. άρθρο 5, παρ. 5, του ν. 3126/2003 και άρθρο 156, παρ. 4, του ΚτΒ.

⁷⁰ Βλ. άρθρο 5, παρ. 4 και 6, του ν. 3126/2003 και άρθρο 156, παρ. 5, του ΚτΒ.

βουλευτών⁷¹. Εάν ο Υπουργός έχει και τη βουλευτική ιδιότητα, η απόφαση αυτή λειτουργεί ταυτόχρονα κι ως απόφαση άρσης της ασυλίας του⁷².

Σε περίπτωση που η πρόταση για άσκηση ποινικής δίωξης απορριφθεί, δεν μπορεί να υποβληθεί νέα πρόταση εναντίον του ίδιου προσώπου στηριζόμενη στα ίδια πραγματικά περιστατικά⁷³. Εάν, αντιθέτως, αποφασιστεί η άσκηση ποινικής δίωξης -η οποία εδώ υπέχει τον χαρακτήρα γραπτής παραγγελίας για τη διενέργεια κύριας ανάκρισης⁷⁴-, η Βουλή προχωράει στη συγκρότηση του κατ' άρθρο 86, παρ. 4, του Συντάγματος, Δικαστικού Συμβουλίου, καθώς και στην κλήρωση του ασκούντος τα καθήκοντα εισαγγελέα⁷⁵. Η προδικασία ολοκληρώνεται με την έκδοση απαλλακτικού ή παραπεμπτικού⁷⁶ βουλεύματος από το Δικαστικό Συμβούλιο, κατόπιν σχετικής πρότασης του εισαγγελέα⁷⁷. Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι αν το προτείνουν εγγράφως τριάντα τουλάχιστον βουλευτές, η Ολομέλεια της Βουλής μπορεί με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, να ανακαλεί οποτεδήποτε την απόφασή της για την άσκηση ποινικής δίωξης ή να αναστέλλει τη δίωξη ή την προδικασία ή την κύρια διαδικασία⁷⁸.

Από το σύνολο των παραπάνω διατάξεων μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής. Πρώτον, σε αντίθεση με τις διατάξεις των άρθρων 96 και 97 του Συντάγματος, στις οποίες η δικαιοδοσία των ποινικών δικαστηρίων καθορίζεται με βάση τα εγκλήματα (in rem), το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 86 του Συντάγματος καθορίζεται με βάση την ιδιότητα των προσώπων (in personam)⁷⁹. Δεύτερον, ακριβώς εξαιτίας της ιδιότητας των εν λόγω προσώπων, ως (άλλοτε) μελών της Κυβέρνησης ή ως Υφυπουργών, κρίθηκε σκόπιμη η κατ' εξαίρεση διασταύρωση των λειτουργιών⁸⁰ στην περίπτωση ποινικής τους δίωξης και η ανάθεση εξουσιών δικαστικής υφής σε ένα πολιτικό όργανο, τη Βουλή⁸¹, αποκλεισμένου οποιουδήποτε άλλου πολιτειακού οργάνου⁸². Η

⁷¹ Βλ. άρθρα 86, παρ. 3, εδ. δ', του Συντάγματος, 6, παρ. 2, του ν. 3126/2003 και 157, παρ. 3, του ΚτΒ.

⁷² Βλ. άρθρο 6, παρ. 3, του ν. 3126/2003. Βλ., συναφώς και Παπασπύρου Ν., «Υπουργοί και ισονομία», Τα Νέα, 21.12.2022.

⁷³ Βλ., ωστόσο, Καϊδατζή Α./Θεοχάρη Α., «Αντισυνταγματικότητα του κανόνα της εφάπαξ υποβολής πρότασης για άσκηση δίωξης κατά υπουργού», nomarchia.gr, 19.07.2024, σύμφωνα με τους οποίους ο κανόνας της εφάπαξ υποβολής πρότασης για άσκηση δίωξης κατά υπουργού είναι αντισυνταγματικός, στο μέτρο που επιφέρει μια ουσιαστικού ποινικού δικαίου συνέπεια, η οποία δεν καλύπτεται από το συνταγματικό δικονομικό πρόνομο.

⁷⁴ Βλ. άρθρο 8, παρ. 6, του ν. 3126/2003.

⁷⁵ Βλ. άρθρα 86, παρ. 4, εδ. δ' και η', του Συντάγματος, 8 επ., του ν. 3126/2003 και 158, παρ. 1, του ΚτΒ.

⁷⁶ Αρμόδιο για την εκδίκαση της σχετικής υπόθεσης είναι, σε πρώτο και τελευταίο βαθμό, στο Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 86, παρ. 4, του Συντάγματος.

⁷⁷ Βλ. άρθρα 86, παρ. 4, εδ. ζ', του Συντάγματος, και 11, παρ. 1, του ν. 3126/2003.

⁷⁸ Βλ. άρθρα 86, παρ. 3, εδ. ε', του Συντάγματος, 6, παρ. 5, του ν. 3126/2003 και άρθρο 155, παρ. 13, του ΚτΒ. Η απόφαση αυτή δεν είναι δεκτική δικαστικού ελέγχου, ως εμπίπτουσα στις εσωτερικές υποθέσεις της Βουλής, βλ. Μαυριά Κ., Κοινοβουλευτικό Δίκαιο, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2024, σ. 924.

⁷⁹ Βλ., ΑΠ(Ολ. ποιν) 573/2003· Σπυρόπουλο Φ., Συνταγματικό Δίκαιο, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2020, σ. 318.

⁸⁰ Πρβλ. Μαντζούφα Π., «Η σχέση πολιτικής και ποινικής ευθύνης των μελών της κυβέρνησης», ΕφημΔΔ 4/2009, σ. 452-459 («η ποινική ευθύνη των υπουργών είναι ένας δικαιοκρατικός θεσμός, ο οποίος συνιστά απόκλιση από την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, καθώς αναθέτει σε ένα πολιτικό όργανο, τη βουλή, την άσκηση αρμοδιοτήτων δικαστικής υφής»)· Σοϊλεντάκη Ν., «Άρθρο 86» στο Σπυρόπουλος Φ./Κοντιάδης Ξ./Ανθόπουλος Χ./Γεραπετρίτης Γ., Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 1323.

⁸¹ Βλ. Βενιζέλο Ε., «Η ποινική ευθύνη των υπουργών», Υπεράσπιση 1/1993, σ. 451 επ.

⁸² ΑΠ(Ολ. ποιν) 8/2008.

επιλογή αυτή βασίστηκε στη σκέψη ότι η ποινική μεταχείριση αυτών των προσώπων δεν μπορεί παρά να επηρεάζεται και από πολιτικά κριτήρια⁸³. Κατά λογική συνέπεια, μόνο η ανάθεση της αρμοδιότητας της άσκησης δίωξης σε πολιτικό όργανο θα μπορούσε να προσφέρει τις απαραίτητες θεσμικές εγγυήσεις έναντι άσκοπων και παρελκυστικών διώξεων⁸⁴. Ομοίως, πράξεις ανάκρισης, προανάκρισης ή προκαταρκτικής εξέτασης επιτρέπονται μόνο κατόπιν προηγούμενης απόφασης της Βουλής.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι το άρθρο 86 του Συντάγματος εμπεριέχει δύο επιμέρους προνομιακές ρυθμίσεις⁸⁵ για τα πρόσωπα της παραγράφου 1: Κατά ένα μέρος προβλέπει ένα *δικονομικό προνόμιο*⁸⁶ (παρ. 1), συνιστάμενο στην ανάθεση της εξουσίας άσκησης ποινικής δίωξης για τα πλημμελήματα και κακουργήματα που τελούν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους αποκλειστικά στη Βουλή, και κατά ένα άλλο μέρος προβλέπει μια *ασυλία* (παρ. 2), προϋποθέτοντας προηγούμενη απόφαση της Βουλής για οποιαδήποτε δίωξη, προκαταρκτική έρευνα, προανάκριση ή ανάκριση για τα πρόσωπα αυτά. Υπό αυτό το πρίσμα, οι παράγραφοι 1 και 2 του άρθρου 86 του Συντάγματος ρυθμίζουν κάτι διαφορετικό (*aliud*), χωρίς οι διατάξεις της πρώτης να επηρεάζουν, κατά λογική αναγκαιότητα, την ύπαρξη ή εφαρμογή των διατάξεων της δεύτερης, και αντιστρόφως.

β. Ο περιορισμός των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας από το άρθρο 86, παρ. 1, του Συντάγματος

Τι συμβαίνει, λοιπόν, στις περιπτώσεις που τα πρόσωπα του άρθρου 86, παρ. 1, του Συντάγματος τελούν κάποιο από τα αδικήματα που εμπίπτουν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας;

Εάν ανατρέξουμε στις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939, θα διαπιστώσουμε ότι η αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας ορίζεται *in rem*, δηλαδή με βάση τα αδικήματα σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, όπως αυτά ορίζονται στην Οδηγία 2017/1371. Άλλωστε, όπως αναλύθηκε, η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία έχει τεκμήριο αρμοδιότητας⁸⁷ για τον ποινικό χειρισμό των υποθέσεων αυτών, την οποία πραγματώνει μέσω άσκησης του δικαιώματος ανάληψης της υπόθεσης, αποκλεισμένης, κατά τούτο, της αρμοδιότητας των αρμόδιων εθνικών αρχών για την ίδια εγκληματική συμπεριφορά⁸⁸. Συνεπώς, δεδομένης της άμεσης εφαρμογής των

⁸³ Για την ιστορική θεώρηση της διάταξης, βλ. Αραβαντινός Ι., *Πραγματεία περί ευθύνης των ηγεμόνων και των υπουργών*, Αθήνα 1880, σ. 262· Βλαχόπουλο Σπ., *«Η ποινική ευθύνη των υπουργών»* στο Παπαχρήστος Ν./Ακριβοπούλου Χ. (επιμ.), *Η πρόκληση της αναθεώρησης του Συντάγματος*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2013, σ. 115 επ· Μαντζούφα Π., *«Η σχέση πολιτικής και ποινικής ευθύνης των μελών της κυβέρνησης»*, ΕφημΔΔ 4/2009, σ. 452 επ.

⁸⁴ Βλ. ΑΠ 573/2003(Ολ. ποιιν)· Μαντζούφα Π., «Ο λόγος περί διαφθοράς και η ποινική ευθύνη των υπουργών», 16.09.2011, constitutionalism.gr· Μαυριά, *Κοινοβουλευτικό Δίκαιο*, ό.π., σ. 905· Σοϊλεντάκη, *«Άρθρο 86»*, ό.π., σ. 1320.

⁸⁵ Βλ. ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 24779/08, 16.09.2010, *Αναγνώστου-Δελούλη*, παρ. 52· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 31012/19, 20.12.2022, *Μπακογιάννη κατά Ελλάδα*, παρ. 63 («προνομιακή μεταχείριση»).

⁸⁶ Βλ. αναλυτικά, Καϊδατζή Α./Θεοχάρη Α., *«Αντισυνταγματικότητα του κανόνα της εφάπαξ υποβολής πρότασης για άσκηση δίωξης κατά υπουργού»*, nomarchia.gr, 19.07.2024· Σοϊλεντάκη, *«Άρθρο 86»*, ό.π., σ. 1326.

⁸⁷ Βλ. αιτιολ. σκέψη 58, του Κανονισμού («προτεραιότητα έναντι των εθνικών διεκδικήσεων αρμοδιότητας»).

⁸⁸ Άρθρο 25, παρ. 1, εδ. β', του Κανονισμού 2017/1939.

διατάξεων του Κανονισμού 2017/1939, αρμόδιο όργανο για την έρευνα και δίωξη των αξιόποινων πράξεων που προβλέπονται στην Οδηγία 2017/1371 και τελούνται από τα οριζόμενα στο άρθρο 86, παρ. 1, του Συντάγματος, πρόσωπα, καθίσταται η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία, αποκλειομένης, κατ' επέκταση, της αρμοδιότητας της Βουλής. Σε αυτό το πλαίσιο, η μη εφαρμογή του άρθρου 86, παρ. 1, του Συντάγματος δεν είναι προϊόν σύγκρουσης της εθνικής συνταγματικής διάταξης με τις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939, αλλά λογική και αναγκαία συνέπεια της μεταβίβασης της συναφούς αρμοδιότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δυνάμει του άρθρου 86, παρ. 1, της ΣΛΕΕ. Έτσι, η αρμοδιότητα άσκησης ποινικής δίωξης για τα απαριθμούμενα στην Οδηγία 2017/1371 αδικήματα σε βάρος των προσώπων της παρ. 1 του άρθρου 86 του Συντάγματος, «αφαιρέθηκε» από τη Βουλή και μεταβιβάστηκε σε ενωσιακό όργανο, την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία, αφής στιγμής υιοθετήθηκε ο Κανονισμός 2017/1939.

Θα μπορούσε, άραγε, σε απάντηση στα παραπάνω να γίνει δεκτό ότι η διάταξη του άρθρου 86, παρ. 1, του Συντάγματος, στο μέτρο που προβλέπει την άσκηση ποινικής δίωξης από πολιτικό κι όχι δικαστικό όργανο, μένει εκτός της ρυθμιστικής εμβέλειας του Κανονισμού 2017/1939 ως ζήτημα που άπτεται της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών; Με άλλα λόγια, επιτρέπουν οι διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939 τον περιορισμό της αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας στις περιπτώσεις που το εθνικό δίκαιο έχει αναθέσει την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος συγκεκριμένων προσώπων σε εθνικό πολιτικό όργανο; Και σε αυτά τα ερωτήματα η απάντηση φαίνεται να είναι αρνητική. Καταρχάς, σε ό,τι αφορά εν γένει το εφαρμοστέο δίκαιο, οι έρευνες και οι διώξεις της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας διέπονται αποκλειστικά από τις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939, ενώ το εθνικό δίκαιο εφαρμόζεται μόνο στον βαθμό που ένα ζήτημα δεν ρυθμίζεται από αυτόν⁸⁹. Σε περίπτωση, μάλιστα, που ένα ζήτημα ρυθμίζεται τόσο από το εθνικό δίκαιο όσο από τον Κανονισμό 2017/1939, προβλέπεται ρητά ότι υπερισχύουν οι διατάξεις του τελευταίου⁹⁰. Στην πραγματικότητα, τα παραπάνω αποτελούν ρητή διατύπωση, στο κείμενο του Κανονισμού 2017/1939, των αρχών αφενός της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών και αφετέρου της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου. Εάν ανατρέξουμε, λοιπόν, στις διατάξεις σχετικά με την αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, θα διαπιστώσουμε ότι αυτή καθορίζεται εξολοκλήρου από τις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939, χωρίς να καταλείπεται κάποιο περιθώριο περιορισμού της από το εθνικό δίκαιο των κρατών μελών⁹¹. Με δεδομένο ότι η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία λειτουργεί υπό καθεστώς συντρέχουσας αρμοδιότητας, η παρ. 1, του άρθρου 86 του Συντάγματος θα μπορούσε να «διασωθεί» μόνο εάν κρινόταν από το ΔΕΕ ότι οι διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939 σχετικά με την αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας αντίκεινται στις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, υπό τις παρ. 3 και 4, του άρθρου 5, της ΣΕΕ.

⁸⁹ Άρθρο 5, παρ. 3, εδ. α' και β', του Κανονισμού 2017/1939.

⁹⁰ Άρθρο 5, παρ. 3, εδ. δ', του Κανονισμού 2017/1939.

⁹¹ Σε αυτό το πλαίσιο, η μόνο διάταξη που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι αυτή του άρθρου 25, παρ. 6, του Κανονισμού 2017/1939, το οποίο προβλέπει ότι σε περίπτωση διαφωνίας για το αν θεμελιώνεται αρμοδιότητα ή όχι της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας για ορισμένες αξιόποινες συμπεριφορές, η εν λόγω σύγκρουση αίρεται από τις εθνικές αρχές. Βλ. και την αιτιολ. σκέψη 62, του Κανονισμού 2017/1939.

Περαιτέρω, εάν εξετάσουμε τις διατάξεις σχετικά με την άσκηση της ποινικής δίωξης (άρθρα 34 επ. του Κανονισμού 2017/1939), θα διαπιστώσουμε ότι οι νομικοί λόγοι που την αποκλείουν απαριθμούνται εξαντλητικά⁹² στο άρθρο 39, παρ. 1, του Κανονισμού 2017/1939. Μεταξύ αυτών, ως λόγος αρχειοθέτησης μιας υπόθεσης από την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία αναφέρεται η χορήγηση αμνηστίας ή ασυλίας. Θα μπορούσε, σε αυτό το πλαίσιο, να υποστηριχθεί η άποψη ότι το προβλεπόμενο στο άρθρο 86, παρ. 1, του Συντάγματος δικονομικό προνόμιο συνιστά «αμνηστία» ή «ασυλία», υπό την έννοια του άρθρου 39, παρ. 1, περ. γ) και δ), του Κανονισμού 2017/1939; Από τη μία πλευρά, ως «αμνηστία» νοείται η άσκηση ενός κυριαρχικού, αποκλειστικά κρατικού, προνομίου, το οποίο στοχεύει εν γένει στην εξάλειψη του αξιόποινου χαρακτήρα των πράξεων τις οποίες αφορά⁹³. Η χορήγησή της συνεπάγεται την αδυναμία άσκησης δίωξης για τις συγκεκριμένες πράξεις και, στην περίπτωση που έχει ήδη εκδοθεί καταδικαστική απόφαση, την παύση εκτέλεσής της⁹⁴. Από την άλλη πλευρά, ο όρος «ασυλία» -ο οποίος άλλωστε συναντάται και στο άρθρο 29 του Κανονισμού 2017/1939 αναφορικά με την παρεμπόδιση των ερευνών της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας⁹⁵-, φαίνεται να είναι εμπνευσμένος από το οικείο Πρωτόκολλο (αριθ. 7) περί προνομίων και ασυλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁹⁶, έχει λειτουργικό χαρακτήρα⁹⁷ και αναφέρεται στις ειδικές ρυθμίσεις που αποσκοπούν στην πλήρη και αποτελεσματική προστασία της λειτουργίας και ανεξαρτησίας ορισμένων θεσμών ή οργάνων⁹⁸. Σε αυτό το σημείο αξίζει να επισημανθεί ότι το άρθρο 39, παρ. 1, του Κανονισμού 2017/1939 αναφέρεται στις περιπτώσεις αρχειοθέτησης μιας υπόθεσης από την ίδια την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία, γεγονός που συνεπάγεται ότι η τελευταία έχει ασκήσει, έστω και εν μέρει, την αρμοδιότητά της. Επομένως, η έννοια της «ασυλίας» δεν μπορεί να περιλαμβάνει περιπτώσεις προνομίων, τα οποία αποκλείουν εξαρχής την ανάληψη μιας υπόθεσης από την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία με σκοπό την άσκηση της αρμοδιότητάς της⁹⁹. Υπό αυτά τα δεδομένα, το δικονομικό προνόμιο του άρθρου 86, παρ. 1, του Συντάγματος, στο μέτρο που περιορίζει τις αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, αντίκειται στις διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939 και, ως εκ τούτου, πρέπει να μένει ανεφάρμοστο όταν ενεργοποιείται το πεδίο εφαρμογής του¹⁰⁰. Συνεπώς, ο ευρωπαϊός εντεταλμένος εισαγγελέας καθίσταται,

⁹² Βλ. αιτιολ. σκέψη 81, του Κανονισμού 2017/1939.

⁹³ Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα *D. Spielmann* σε ΔΕΕ, C-523/24, 13.11.2025, *Sociedad Civil Catalana*, σκέψη 46· βλ. και ΔΕΕ, C-665/20 PPU, 29.04.2021, *X (Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – Ne bis in idem)*, σκέψη 93.

⁹⁴ ΔΕΕ, C-665/20 PPU, 29.04.2021, *X (Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – Ne bis in idem)*, σκέψη 93.

⁹⁵ Βλ. και αιτιολ. σκέψη 71, του Κανονισμού 2017/1939, σύμφωνα με την οποία το εθνικό δίκαιο μπορεί να θέτει περιορισμούς ως προς τα μέτρα έρευνας που μπορεί να λάβει η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία.

⁹⁶ ΕΕ C 326/2012, σ. 266.

⁹⁷ ΔΕΕ, C-3/20, 30.11.2021, *LR Generālprokurātūra*, σκέψη 57· ΔΕΕ, C-316/19, 17.12.2020, *Επιτροπή κατά Σλοβενίας (Archives de la BCE)*, σκέψη 73· ΔΕΕ, C-831/18 P, 18.06.2020, *Επιτροπή κατά RQ*, σκέψη 47· ΓΔΕΕ, T-272/21, 05.07.2023, *Puigdemont i Casamajó κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου*, σκέψη 99.

⁹⁸ Πρβλ. ΔΕΕ, C-502/19, 19.12.2019, *Junqueras Vies*, σκέψη 82.

⁹⁹ Βλ., όμως, Παπαδοπούλου Λ., «Ποινική ευθύνη υπουργών και Ευρωπαϊκή Εισαγγελία», 12.01.2026, constitutionalism.gr, η οποία δέχεται την εφαρμογή του άρθρου 29, παρ. 1, του Κανονισμού 2017/1939 στις περιπτώσεις άσκησης ποινικής δίωξης από τη Βουλή.

¹⁰⁰ Βλ., ωστόσο, Παπαδοπούλου, «Ποινική ευθύνη υπουργών και Ευρωπαϊκή Εισαγγελία», ό.π., σύμφωνα με την οποία «ο Κανονισμός για την ΕΡΡΟ δεν εναρμονίζει εξαντλητικά τα καθεστάτα ασυλίας, γι' αυτό και το άρθρο 86 Συντ. δεν παραμερίζεται άνευ ετέρου»· βλ. και Παπασπύρου Ν., «Τα δύο άρθρα 86», 23.01.2026, constitutionalism.gr, σύμφωνα με τον οποίο θέμα σύγκρουσης του εθνικού με το ενωσιακό δίκαιο δεν τίθεται, παρά μόνο εάν η Βουλή δεν διασφαλίζει εμπράκτως την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης.

σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, αρμόδιος τόσο για τις έρευνες και τις ανακριτικές πράξεις όσο και για την άσκηση της ποινικής δίωξης των πλημμελημάτων και κακουργημάτων που τελούν τα πρόσωπα της παρ. 1, του άρθρου 86 του Συντάγματος. Αντιστοίχως, το μόνιμο τμήμα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας είναι αρμόδιο για την παραπομπή των παραπάνω προσώπων στο Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 86, παρ. 4, του Συντάγματος¹⁰¹, μη εφαρμοζομένων, ομοίως λόγω υπεροχής, των διατάξεων του Κανονισμού 2017/1939, των διατάξεων του άρθρου 86, παρ. 4, του Συντάγματος σχετικά με την συγκρότηση και τη λειτουργία του Δικαστικού Συμβουλίου¹⁰².

Βέβαια, ακόμη κι αν οι διατάξεις του άρθρου 86, παρ. 1, του Συντάγματος μείνουν ανεφάρμοστες, αυτό δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου την ανεμπόδιστη άσκηση ποινικής δίωξης κατά των μελών της Κυβέρνησης και των Υφυπουργών. Και τούτο, διότι η διάταξη του άρθρου 86, παρ. 2, εδ. α', του Συντάγματος, η οποία προϋποθέτει προηγούμενη απόφαση της Βουλής για οποιαδήποτε δίωξη, ανάκριση, προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση κατά των εν λόγω προσώπων, εξακολουθεί να εφαρμόζεται. Όπως αναλύθηκε παραπάνω, ο ευρωπαίος γενικός εισαγγελέας, οφείλει να υποβάλει αιτιολογημένο γραπτό αίτημα για την άρση της προβλεπόμενης στην παρ. 2 υπουργικής ασυλίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 29, παρ. 1, του Κανονισμού 2017/1939.

γ. Ζητήματα συμβατότητας του άρθρου 86, παρ. 2, του Συντάγματος με το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο

Για τη συμβατότητα της διάταξης του άρθρου 86, παρ. 2, εδ. α', του Συντάγματος με το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο ισχύει, *mutandis mutandis* ό,τι αναπτύχθηκε για το ακαταδίωκτο των βουλευτών υπό το άρθρο 62 του Συντάγματος. Πέρα, δηλαδή, από το ερώτημα εάν η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας υπό το άρθρο 4, παρ. 3, της ΣΕΕ επιβάλλει αυξημένες απαιτήσεις αιτιολογίας σε περιπτώσεις μη άρσης της υπουργικής ασυλίας¹⁰³, η βασική προβληματική στρέφεται γύρω από το ερώτημα της συμβατότητας της διάταξης με το άρθρο 47, του ΧΘΔΕΕ. Και τούτο, διότι κι εδώ η απόφαση περί (μη) άρσης της υπουργικής ασυλίας κατατάσσεται στα *interna corporis* της Βουλής, γεγονός που την καθιστά δικαστικά ανέλεγκτη¹⁰⁴. Σύμφωνα με όσα αναλύθηκαν εκτενώς παραπάνω, η απουσία οποιουδήποτε ενδίκου βοηθήματος κατά της απόφασης της Βουλής, μέσω του οποίου θα καθίστατο δυνατός ο -έστω οριακός- έλεγχος από ανεξάρτητο δικαιοδοτικό όργανο, εγείρει ζητήματα ασυμβατότητας της διάταξης με τις διατάξεις του άρθρου 47, του ΧΘΔΕΕ περί πραγματικής δικαστικής προστασίας. Στο σημείο αυτό υπενθυμίζεται ότι το ΕΔΔΑ, ήδη στις αποφάσεις *Αναγνώστου-Δελούλη κατά Ελλάδας* και *Μπακογιάννη κατά Ελλάδας* έκρινε ότι, ακόμη κι αν οι διατάξεις του άρθρου 86 του Συντάγματος επιδιώκουν θεμιτό σκοπό, συνιστάμενο στην αποφυγή της ποινικοποίησης της πολιτικής ζωής και

¹⁰¹ Το αρμόδιο δικαστήριο καθορίζεται βάσει του εθνικού δικαίου, βλ. άρθρο 36, παρ. 5, του Κανονισμού 2017/1939.

¹⁰² Βλ. άρθρα 10, παρ. 3, στ. α), 36, παρ. 1, του Κανονισμού 2017/1939, και 16Γ, παρ. 1, του ν. 4786/2021.

¹⁰³ Βλ. και Παπασπύρου Ν., «*Τα δύο άρθρα 86*», 23.01.2026, constitutionalism.gr («Η Βουλή (...) οφείλει να αποφαινεται αιτιολογημένα»). Πάντως, οι σχετικές αποφάσεις δεν πρέπει, καταρχήν, να περιβάλλονται από συγκεκριμένη αιτιολογία, βλ. Μαυριά, Κοινοβουλευτικό Δίκαιο, ό.π., σ. 926.

¹⁰⁴ Βλ. Ξηρό Θ., Η ποινική ευθύνη των μελών της κυβέρνησης και των υφυπουργών. Η προκαταρκτική εξέταση, η κατ' εξαίρεση εμπλοκή της δικαιοσύνης, η εξάλειψη του αξιόποινου και η επικείμενη αναθεώρηση του Συντάγματος, 05.04.2025, constitutionalism.gr.

την άτοπη παρέμβαση της δικαιοσύνης στις πολιτικές υποθέσεις¹⁰⁵, ο περιορισμός του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο υπό το άρθρο 6, παρ. 1, της ΕΣΔΑ, πρέπει να τελεί πάντοτε σε σχέση αναλογικότητας προς αυτόν¹⁰⁶. Στο πλαίσιο αυτό, για τον σεβασμό της αρχής της αναλογικότητας κρίσιμο είναι το κατά πόσο οι επίμαχες πράξεις τελέστηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων του Υπουργού¹⁰⁷. Υπό αυτά τα δεδομένα, η συμβατότητα με το άρθρο 47, παρ. 1, του ΧΘΔΕΕ θα μπορούσε να διασφαλιστεί εάν η απόφαση της Βουλής ελεγχόταν ως προς το εάν η επίμαχη πράξη τελέστηκε πράγματι κατ' ενάσκηση των υπουργικών καθηκόντων ή ακόμη εάν έλαβε χώρα πλάνη περί τα πράγματα.

5. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Οι συνέπειες από τη σύσταση και τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας στην ελληνική επικράτεια φαίνεται να είναι πρωτόγνωρες, καθώς τίθενται στο μικροσκόπιο του ενωσιακού δικαίου βασικές ρυθμιστικές επιλογές του Συντάγματος. Έτσι, το περιεχόμενο των διατάξεων των άρθρων 62 και 86 του Συντάγματος οφείλει να επαναξιολογηθεί και να προσαρμοστεί στη σύγχρονη πραγματικότητα του πολυεπίπεδου συνταγματισμού, όπως αυτός διαμορφώνεται από την αλληλεπίδραση της εθνικής με την ενωσιακή έννομη τάξη. Για άλλη μια φορά, οι διατάξεις του Κανονισμού 2017/1939 αναδεικνύουν τη δυναμική σχέση μεταξύ των αρχών της υπεροχής του ενωσιακού και της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών, κάθε μία από τις οποίες διεκδικεί την επικράτησή της. Στο πλαίσιο αυτό, εάν το εθνικό δίκαιο φτάνει μέχρι το σημείο να επεμβαίνει στον πυρήνα των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, αποστερώντας της κάθε δυνατότητα να επιτελέσει τον σκοπό για τον οποίο συστάθηκε, δηλαδή την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ, οι σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου κινδυνεύουν να τεθούν εκτός εφαρμογής λόγω αντίθεσής τους με το ενωσιακό δίκαιο. Από την άλλη μεριά, η ενωσιακή έννομη τάξη φαίνεται να αναγνωρίζει και να αποδέχεται την ανάγκη για πρόβλεψη διαδικαστικών εγγυήσεων στο εθνικό δίκαιο υπέρ ορισμένων προσώπων υπό τη μορφή ασυλιών και προνομίων, ακόμη κι αν αυτό καταλήγει στην παρεμπόδιση των ερευνών της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας. Βέβαια, και σε αυτή την περίπτωση οι οικείες διατάξεις του εθνικού δικαίου μπορεί να παραμεριστούν εάν αντίκεινται στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο. Σε κάθε περίπτωση, η επικείμενη αναθεώρηση του Συντάγματος μπορεί να αποτελέσει την κατάλληλη ευκαιρία για την προσαρμογή των διατάξεων των άρθρων 62 και 86¹⁰⁸ του Συντάγματος στις επιταγές του ενωσιακού δικαίου, άλλως η προσαρμογή αυτή κινδυνεύει να επιβληθεί «έξωθεν».

¹⁰⁵ Βλ. ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 24779/08, 16.09.2010, *Αναγνώστου-Δελούλη κατά Ελλάδα*, παρ. 52· ΕΔΔΑ, προσφυγή αρ. 31012/19, 20 Δεκεμβρίου 2022, παρ. 63.

¹⁰⁶ Βλ. ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 24779/08, 16.09.2010, *Αναγνώστου-Δελούλη κατά Ελλάδα*, παρ. 49· ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 31012/19, 20.12.2022, *Μπακογιάννη κατά Ελλάδα*, παρ. 64.

¹⁰⁷ Βλ. ΕΔΔΑ, αρ. προσφ. 31012/19, 20.12.2022, *Μπακογιάννη κατά Ελλάδα*, παρ. 72.

¹⁰⁸ Αρκετοί είναι, άλλωστε, που τάσσονται υπέρ της αφαίρεσης της αρμοδιότητας άσκησης ποινικής δίωξης από τη Βουλή και την ανάθεσή της σε δικαστικούς λειτουργούς, βλ., Βλαχόπουλο, «Η ποινική ευθύνη των υπουργών», ό.π., σ. 119· Γεραπετρίτη Γ., «Η αναθεωρητική πορεία προς έναν έλλογο κοινοβουλευτισμό» στο Συλλογικό Έργο, Η πρόκληση της αναθεώρησης του Συντάγματος, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2013, σ. 38· Καραβοκύρη Γ., «Λιγότερη πολιτική, περισσότερο δίκαιο», Το Βήμα, 25.01.2026· Σοϊλεντάκη, «Άρθρο 86», ό.π., σ. 1328· Τσιλιώτη Χ., «Μία συγκεκριμένη πρόταση για την αναθεώρηση του άρθρου 86 Συντ.», ΘΠΔΔ 8-9/2014, σ. 687 επ· Χρυσόγονο Κ., «Η ρύθμιση της ποινικής ευθύνης των υπουργών μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος», ΠοινΧρον 2001, σ. 782· βλ.,

[Στο παρόν άρθρο διατυπώνονται προσωπικές επιστημονικές απόψεις της συγγραφέα οι οποίες δεν εκφράζουν απαραίτητα το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου]

ωστόσο, Ανθόπουλο Χ., «*Η συνταγματική αναθεώρηση μεταξύ οικονομικής κρίσης και αντιπολιτικής*» στο Συλλογικό Έργο, *Η πρόκληση της αναθεώρησης του Συντάγματος*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2013, σ. 274, ο οποίος επισημαίνει ότι ο αποκλειστικός έλεγχος από τη Βουλή του σταδίου της ποινικής δίωξης αποτελεί στοιχείο της ελληνικής συνταγματικής παράδοσης και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η δυνατότητα κοινοβουλευτικής παρέμβασης.